

Heemkunde Boxtel

Nieuwsbrief

Heemkunde Boxtel

maart 2021

Voorwoord

Door Henk van Beers, voorzitter

'Een nieuwe lente, een nieuw geluid...' Was dat maar waar. Helaas, op het moment dat ik dit schrijf, aan de vooravond van de invoering van de avondklok, lijkt het erop, dat op korte termijn het covid-19 virus, beter bekend als het coronavirus, ons nog stevig parten speelt en ons in een stevige klem houdt. Met alle gevolgen van dien.

Uiteraard voor de gezondheid van velen, de eenzaamheid, de stagnerende economie, enz. Maar ook ons als leden van Heemkunde Boxtel gaat het niet in de koude kleren zitten. Was 2020 al een jaar om niet over naar huis te schrijven, 2021 is zeker niet voorspoediger van start gegaan. Zonder lezingen, excursies en ledenvergadering. En vooral het niet doorgaan van de ledenvergadering, en dat al voor de tweede maal in successie, betreurt het bestuur in hoge mate. Zeker ook omdat Heemkunde Boxtel, opgericht 12 maart 1941, juist deze maand haar 80-ste verjaardag viert.

Daarom menen we er goed aan te doen u, ter compensatie, een keur aan artikelen aan te bieden in deze Nieuwsbrief. Voor de verschillende bijdragen zeg ik de penvoerders uitdrukkelijk dank. Hopelijk werkt hun inzending besmettelijk. Zodat ook u, juist in deze tijd iets van u kunt laten horen. Via het bekende adres van de secretaris kunt u uw pennenvruchten kwijt. Kent u een aardige (historische) anekdote in relatie tot Boxtel, maar vindt u het moeilijk om deze op te schrijven, weet dan dat de redactie altijd de helpende hand wil bieden.

Intussen houden wij, indachtig het aloude lied 'de moed erin...' Juist als liefhebbers van het verleden weten we wat het betekent af en toe te vallen, maar ook steeds weer op te staan. De historie leert ons dat de feniks herrijst uit zijn as. Wij zijn bij machte om op basis van datzelfde verleden verder te kijken. En ook het vaccin, waar we reikhalzend naar uitzien, zal een stevige bijdrage leveren. Het is daarom mijn vaste overtuiging, dat er een moment komt dat we als Heemkunde Boxtel gezamenlijk de draad weer oppakken. Dat we met frisse moed op weg gaan en dat de echte lente een keihard feit is. En met het oog daarop zingen wij met Stef Bos in koor 'Gooi de ramen open, laat de wereld binnen, de winter geeft zich over, de lente kan beginnen'. Tot zover veel gezondheid en schroom niet wat te laten horen.

Als iedere stem telt...

Door Henk van Beers

Het kan niemand ontgaan. Op 17 maart staan de deuren wagenwijd open voor de Tweede Kamerverkiezingen. Als ik dit begin februari schrijf, zitten we nog altijd midden in de coronacrisis met het vooruitzicht op een dreigende verlenging en zelfs verdieping van de lockdown. Desondanks bespeur ik verandering in de lucht. Hand in hand met de start van het vaccineren en het naderen van de lente ontwakten politici uit hun winterslaap. Rutte en de zijnen komen zwaar onder vuur. Het lijkt erop dat ze alle opgebouwde krediet uit het laatste jaar aan het verliezen zijn. De aanstaande verkiezingen doen daarbij een stevige duit in het zakje. De schermutselingen worden breed uitgemeten in de media. Vooral de oppositie en zij die daarvoor doorgaan lopen zich warm en verdringen zich voor de gretig openstaande microfoons. Het legertje politici kent dan ook vogels van diverse pluimage, die zich allen breedvoerig bezighouden met al dan niet terechte oprispingen en proef-

ballonnetjes. Zowel reuzen als dwergen, die met hun hoofd bijna constant in de wolken lopen. Of zoals Chroesjov (wie kent hem nog?) ooit opmerkte: 'Ze bouwen bruggen waar niet eens water ligt.' Hoe dan ook, het beloven interessante weken te worden, met Den Haag zwaar in het middelpunt.

En terecht, immers een levende democratie laat van zich horen. Democratie is naar mijn mening even noodzakelijk als water en lucht. Democratie is als een vaartuig; je loopt misschien natte voeten op, maar zinken doe je niet. Diezelfde democratie vraagt om participatie van de burger. Ze geeft er minstens evenzoveel voor terug. Vraag het maar eens aan hen, die binnen een dictatuur leven. Een keer per vier jaren je stem uitbrengen, is dan toch wel het minste wat je kunt doen. En de keuze op wie, is in ons polderlandschap absoluut geen probleem. Aan keuzes geen gebrek. Zo staan er op dit moment maar liefst 89 politieke partijen geregistreerd. Uiteindelijk voldoen 37 partijen aan de eisen om mee te mogen doen. 37... alsof je een emmer leeggiet. Namen van gevestigde partijen als de VVD, Groen Links, PVV, CDA naast nieuwkomers als de partij: 'Niet stemmers', 'Geen Peil' en de 'Atheïstische Seculiere Partij' tot de partij 'Jezus Leeft'. En zou u liefhebber zijn van een splinterpartij, dan kunt u zelfs terecht bij de partij 'Splinter'. Kortom voor elk wat wils, de keuze is reuze!

Denk nou niet dat die verscheidenheid iets van de laatste jaren is. Mijn moeder zou dit jaar 100 geworden zijn. Voor de aardigheid citeer ik een politiek voorval uit haar geboortjaar 1921. Onder de titel '*Rapaillepartij haalt het...*' lees ik het volgende: '*Tot verbijstering van velen heeft bij de laatste verkiezingen het lachertje van de stad –de Rapaillepartij– ruimschoots de kiesdeler gehaald. Meer dan 14.000 stemmen, voornamelijk afkomstig uit de betere buurten in Amsterdam-Zuid, zijn op de twee straatzwerfers uitgebracht. Toch heeft lijstaanvoerder Cornelis de Gelder, een zwerfer en dronkenlap met de bijnaam 'Hadjememaar', zijn plaats in de raad*

niet kunnen innemen. Wegens dronkenschap is hij gearresteerd en veilig opgeborgen. Bertus Zuurbier (!?), eveneens een zwerfer en anarchist, is zijn vervanger. De belangrijkste man van deze antipartij is Erick Wichman, een begenadigd kunstenaar, bohemien, anarchist en principieel alcoholist ('Alcohol is de enige manier om warm te blijven in dit land.'). De Rapaillepartij is een partij zonder leden, met als enig programmpunt: 'Gratis voor iedere Amsterdammer dagelijks een paar gemeenteborrels.'

Wij weten dat het bij de aanstaande verkiezingen om heel wat meer gaat. En dan duid ik niet op het aantal borrels. Juist in onze hectische tijd staat er heel wat op het spel. Je hoeft dan ook geen profeet te zijn om te voorspellen, dat hoe dichter we bij 17 maart komen, hoe warmer de debatten worden. Vaak lijkt het erop dat het enkel om het spel gaat en niet om de knikkers. Het hoort er allemaal bij. En het gaat per slot van rekening om de gunst van de kiezer. En die krijg je niet voor niets. Iedere politicus wil immers na het warmlopen op de sintelbaan zo stevig mogelijk aan de bal komen. Zich profileren heet het in hedendaags jargon. De concurrentie is moordend. En dat merken we.

Zo is het nu; maar denk niet dat het er vroeger heel wat fijnzinniger aan toeging. Haantjesgedrag is van alle tijden. Neem de krant van 17 april 1921. '*De hele bende is gekocht! De hele bende is gekocht.*' Tot twee, driemaal toe slingert Willem van Ravesteijn, het communistische Tweede Kamerlid zijn woedende aanklacht richting regeringstafel. *Wijdbeens in het gangpad, de beschuldigende vinger gericht op de wit weggetrokken minister De Graaf, komt hij nog net boven het tumult uit. Even leek het meestal zo vreedzame Binnenhof het domein van een tierende Poolse landdag, tot de stemmen werden geteld en het zo furieus bestreden wetsontwerp door een ruime meerderheid bleek te zijn aanvaard.*'

Nu anno 2021 elke stem telt, roept de '*Democratie*' iedereen op te gaan stemmen. Dit jaar wordt het de kiezer iets gemakkelijker gemaakt. Juist vanwege corona, bestaat de mogelijkheid om op de verkiezingsdag zelf te stemmen of door het geven van een volmacht. Maar er komt dit keer nog wat extra bij. Sommige stemlokalen zijn al open op maandag 15 en dinsdag 16 maart. De 2,5 miljoen kiezers boven de 70 jaar kunnen bovendien hun stem per post uitbrengen. En wie weet wat voor andere mogelijkheden nog op het gas staan. Via uitgebreide voorlichting zal de gemeente Boxtel samen met het ministerie iedere stemgerechtigde op de hoogte houden. Een gezonde democratie is evenals uzelf gediend met uw stem. Laat deze dus niet verloren gaan. Tot bij het rode potlood!

Heemkunde Jaaroverzicht 2020

Het jaaroverzicht Heemkunde Boxtel over 2020 is vanwege de corona-perikelen misschien niet zo interessant. We hebben geprobeerd het contact met de leden zo goed mogelijk te laten verlopen. Dat valt niet mee als er geen lezingen en excursies gepland kunnen worden.

Toch wandelen we hier even door het afgelopen jaar

Heemkundebestuur

Op 1 januari 2020 bestond het bestuur uit:

Henk van Beers, voorzitter; Christ van Eekelen, secretaris; Nellie van den Brandt-Boselie, penningmeester; Gerard Buiks, bestuurslid en notulist bestuursvergaderingen; Hans de Visser, bestuurslid; Fons van Heesch, bestuurslid; Harrie van den Berg, bestuurslid. Op 25 maart overleed bestuurslid Hans de Visser.

Omdat we in maart geen ledenvergadering konden beleggen zijn de leden Henk van Beers en Harrie van den Berg nog niet officieel door de leden gekozen. Wanneer we in 2021 een ledenvergadering kunnen plannen en verkiezingen kunnen houden is nog onduidelijk. We zullen daarom maar geen schot voor de boeg nemen. Heeft u ambitie in een bestuursfunctie? Neem dan contact op met secretaris Christ van Eekelen.

Lezingen

Alle lezingen van 2020, op één na, werden afgelast.

Op 16 januari vertelde oud-journalist Paul Spapens over

bijgeloof in Brabant.

De lezing die op 20 februari gehouden zou worden ging niet door vanwege afzegging van Piet van Hees, die een lezing over 'Van Jaarmarkt tot Kermis' zou verzorgen.

Alle volgende lezingen zijn niet doorgegaan vanwege maatregelen die werden ingesteld door het RIVM.

Heemkamer

Zo lang het kon hebben we de heemkamer open gelaten. In november werden we echter gedwongen om ook daar een eind aan te maken en de deur te sluiten.

Website

De website www.heemkundeboxtel.nl is een groot succes. Geregeld wordt de website aangevuld met nieuwe wetenswaardigheden.

In 2020 (2019) werden 41.811 (36.000) pagina's bekeken door 8006 (8000) bezoekers.

Webmaster Dik Bol zorgt ervoor dat de website in de lucht blijft.

Beeldbank

De beeldbank is te bereiken via:

www.beeldbankboxtel.nl

Op 31 december 2020 (2019) waren hier meer dan 31.000 (23.000) foto's van oud-Boxtel te bewonderen. Maandelijks komen er nieuwe en oude foto's bij.

De beeldbank werd in 2020 15.417 (11.479) keer bezocht. Deze bezoekers zagen in totaal 198.684 (165.995) foto's.

Systeembeheerder is Dik Bol en Christ van Eekelen is gegevensbeheerder

Dus Dik zorgt dat de beeldbank blijft werken en Christ zorgt voor het vullen met foto's.

Boekenbank

Heemkunde Boxtel heeft een groot aantal boeken in haar bezit. Die boeken, 722 stuks, zijn in te zien in de Heemkamer, die te vinden is aan het Magdalena's Pad of via de VVV.

In www.boekenbankboxtel.nl kunt u alle titels raadplegen. In 2020 deden dat 1364 (1164) personen die 2162 (2470) boektitels raadpleegden.

In de heemkamer zijn ook boeken te koop, zie voor titels de boekenbank.

Bidprentjesbank

De bidprentjesbank kan worden geraadpleegd via www.bidprentjesboxtel.nl Hierin komen bidprentjes van mensen die in Boxtel geboren of overleden zijn, of er gewoond hebben. Nu zijn dat er al zo'n 2000.

Systeembeheerder: Dik Bol en gegevensbeheerder: Wilbert Steenbakkers.

Heemkundige encyclopedie

Heemkundelid Ben Ophof, ook gids bij het MUBO en de VVV, heeft een Boxtelse encyclopedie samengesteld. Monnikenwerk is dat geweest. Het in totaal 297 bladzijden tellende naslagwerk is te raadplegen op de website onder het hoofdstuk 'Dorpsgeschiedenis, algemeen'. De encyclopedie is dit jaar weer gegroeid en verbeterd.

Cursus Petrus-o-logie

Mede door het overlijden van Hans de Visser, de grote animator van de cursus, is de voortgang ervan opgeschort.

Archeologie

In januari werd gezocht in de afgegraven oevers van het Belversven in de Kampina. In februari was de enige bijeenkomst van de ArcheoHotspot. Begin maart werd een excursie georganiseerd naar het museum nabij Romeins Halder. In september werd een wandeling georganiseerd rondom de Hooibrug. Het hele jaar door werd er gewerkt aan een upgrade van de referentieverzameling. Diverse keren is met de gemeente Boxtel van gedachten gewisseld, maar dat heeft nog niet het gewenste resultaat opgeleverd. Het CARE-project, dat gepland stond in het voorjaar van 2020 is vanwege de coronapandemie uitgesteld naar 2021. Meer dan 1200 scherven werden er opgeraapt tijdens de 'veldcartering' die Kek Liempt op 4 oktober organiseerde.

Rabo ClubSupport

In november konden leden van de Rabobank weer hun stem uitbrengen voor hun vereniging. De 'prijzenpot' van € 200.000,- werd eind 2020 verdeeld. Ook Heemkunde Boxtel deed mee aan het prijzenfestival en de stemmen waren goed voor een bedrag van € 584,72. Iedereen die gestemd heeft op Heemkunde Boxtel : HARTELIJK BEDANKT !

Werkgroep visualisatie canon van Boxtel

De werkgroep werkt op een laag pitje verder aan het project 'De ontwikkeling van de gezondheidszorg in Box

tel' De groep bestaat uit de Heemkundefleden: Guus Bekooy, Hans van Liempt, Nel van Doorn, Marcel van Roosmalen, Ed Lauffer, Thed van den Aker en Christ van Eekelen.

Open monumentendag

Evenals vorige jaren, is ook in 2020 Open Monumentendag georganiseerd door Heemkunde Boxtel samen met de Boxtelse Monumentencommissie. Vanwege de coronabeperkingen is er niet gekozen voor de gebruikelijke openstelling van monumenten, maar voor een digitale presentatie met als titel 'Wederopbouw Boxtel 1944-1965: arm in bouwmaterialen, rijk in creativiteit.' Het landelijke thema van 2020 is 'leermonumenten'. Heel toepasselijk staat in Boxtel het monumentale schoolgebouw van het Jacob-Roelandslyceum centraal. De presentatie bestaat uit twee onderdelen: een virtuele rondleiding door het Jacob Roelandslyceum en een virtuele wandeling door Boxtel langs wederopbouwmonumenten. Op zondagochtend 13 september zijn twee sessies met de presentatie verzorgd bij het MUBO. Binnenkort zal deze ook te zien zijn op de website van Heemkunde Boxtel. De presentatie is samengesteld door Bea Schoenmakers en Harrie van Helmond van de Boxtelse Monumentencommissie, door Fons van Heesch, Harrie van den Berg en Rini van Oirschot van Heemkunde Boxtel en door Hans van Haaren van Omroep Dommelland.

Actie JUMBO historische plaatjes

In september startte JUMBO supermarkt in Oosterhof een actie om historische plaatjes van Boxtel te sparen voor het verzamelalbum Historisch Boxtel. Heemkunde Boxtel leverde de inhoud van het boek alsmede 343 verschillende foto's uit de beeldbank. Het boek kwam uit in een oplage van 2750 stuks en er werden 595.000 plaatjes gedrukt. Het werd een groot succes en Heemkunde Boxtel hield er een aantal nieuwe leden aan over.

Heemkundequiz

In de maand december verzorgde Heemkunde Boxtel een quiz in de lokale kranten MooiBoxtelkrant en de Meierij. 'Heel Boxtel quizt' zou een mooie titel geweest zijn. Ook deze Heemkunde-actie werd een succes. De vragen en antwoorden werden verzorgd door Harrie van den Berg.

Heemkunde Boxtel trakteert op quiz over lokale geschiedenis

Decemberquiz 2020 verschijnt elke week in DeMooiBoxtelKrant

Deelname aan de quiz is gratis en kan worden gedaan via de website van Heemkunde Boxtel. De vragen zijn gericht op de lokale geschiedenis van Boxtel en de omgeving. De antwoorden worden verzorgd door Harrie van den Berg. De quiz is een leuke manier om kennis te maken met de lokale geschiedenis van Boxtel.

Omzien met genoeg op vele jaren burgemeesterschap (1975–2006), met de nadruk op Boxtel 1993-2006.

Door Jan van Homelen

Als het al een jongens-, of tegenwoordig ook meisjes-, droom is om burgemeester te worden, dan was dat voor mij in 1993 zeker zo, omdat ik toen in mijn geboortegemeente werd benoemd, waar ik ook ruim 30 jaren had gewoond. Dat mij dat werd gegund had ik zeker ook te danken aan de ervaring die ik had opgedaan in Hooge en Lage Mierde, waar ik als 32-jarige werd benoemd tot burgemeester tevens secretaris, en vervolgens in 1986 burgemeester van Berlicum tot mijn aantreden als burgemeester van Boxtel in maart 1993.

Aantreden als burgemeester in maart 1993

Wij werden feestelijk ingehaald aan de grens van de gemeente bij 'de Oude Tol' aan de A2 in een antieke autobus in gezelschap van beide ereburgers Sjef van Geel en Theo van den Aker.

Boxtel was in het begin van de jaren '90 betrokken bij de toen grootschalige herindeling in Noord-Brabant, waar ook Liempde en Esch in participeerden. Liempde werd per 1 januari 1996 met Boxtel één gemeente en Esch, in afwijking van 'het rapport Schampers', ging op in het nieuwe kleinschalige Haaren. Boxtel heeft er alles aan gedaan om de integratie met Liempde soepel te laten verlopen. Zo was er in de zomer van 1996 de doorkomst van de Tour de France en Liempde kende ook toen al enthousiaste wielervrienden. Wij maakten er samen een gezellig feest van en serveerden onze gasten een speciale wijn 'Chateau de Fonscolombe'. De gemeenteraad was tevreden en de burgers lieten hun betrokkenheid blijken, mocht ik destijds noteren.

Inmiddels, nu bijna 14 jaren met pensioen en dus langzamerhand reden tot reflectie op een intensieve en aangename tijd, in een ambt dat in de loop der jaren ook aan grote veranderingen onderhevig is geweest en

nog steeds is. Maar het aardige van deze functie blijft toch dat de inhoud daarvan voor een belangrijk deel naar eigen inzicht kan worden ingevuld, met accent op eigen opvattingen van waarden en normen, rekening houdend met de specifieke kenmerken van de volksaard in de gemeente. Zo kan ik verzekeren dat 'smokkelen' in de grensstreek met België heel anders wordt ervaren dan in Midden- en Oost-Brabant. Intussen is, denk ik, toch van enige vervlakking sprake, doordat 'de wereld' opener is geworden middels de media. Op zichzelf natuurlijk prima, maar toch denk ik met enige weemoed terug aan de eigenheid die dorpen en steden zo kenmerkend maken. Soms proberen we ook tradities nieuw leven in te blazen, zoals in Boxtel de heroprichting van het gilde Sint-Barbara en Sint-Joris (1996). Nieuwe tradities krijgen de kans als zodanig te groeien als herinneringsmonumenten en gedenkplaketten. De 'passer' roept herinneringen op aan Hendrik Verhees, en de plaquette in de gevel van 'De Kom' aan de desastreuze brand in december 2005, waarbij vier slachtoffers te betreuren waren.

In mijn Boxtelse burgemeestersjaren passeren vele en velerlei gebeurtenissen, waarvan de betekenis voor de samenleving tot ver in de toekomst reikt. Ik denk dan niet zozeer aan de realisering van gebouwen en bouwwerken, maar meer nog aan de maatschappelijke gebeurtenissen, die impact hebben op de leefomstandigheden, zoals de viering van het jaarlijks carnaval en de palmpaasoptocht. Een specifiek Boxtels gebruik waar zo'n 500 jongeren aan deelnemen en de burgemeester met zijn vrouw aan de jeugd een paasei uitreikt.

Uitdelen van paaseieren met Palmpasen

Opening Keulsebaan door minister Annemarie Jorritsma

Burgemeesters Bus (Liempde) en Van Homelen in 1995

Het laatste jaar van mijn burgemeesterschap (2005-2006) droeg vooral als kenmerk dat, veel intensiever dan bij mijn aantreden in 1993, de dagelijkse agenda werd bepaald door samenwerkingsverbanden in regionaal verband. Denk daarbij aan politie, brandweer, geneeskundige hulpverlening, hypotheekfonds Nederlandse Gemeenten, afbouw stadsgewest Den Bosch, Stichting Milieuhinder uit de Woonomgeving, etc. Ik schat, bij raadpleging van mijn agenda uit deze periode, dat circa 20% van mijn tijd was gemoeid met dit bestuurswerk. De basis daarvoor was natuurlijk de eigen gemeentelijke organisatie, waarbij o.a. wekelijks overleg met de wethouders, de gemeentesecretaris en de griffier vaste prik waren, en maandelijks met het presidium uit de gemeenteraad en de voltallige raad. In tijdsorde zo'n 30%. Individuele gesprekken met mensen over de meest uiteenlopende onderwerpen passeerden wekelijks de re-

vue, schattenderwijze ook 30%. En dan tenslotte de representatie, waarbij ik, en vaak ook mijn vrouw, bij vele gelegenheden de gemeente mocht vertegenwoordigen. Te denken aan het bezoek in oktober 2005 van H.M. Koningin Beatrix bij de op-

levering van de woonwijk 'In Goede Aarde', toonaangevend voor duurzaam leven en wonen. Maar ook waren we veelvuldig bij de opening of gebruikneming van centrale voorzieningen (zoals het gerenoveerde ziekenhuis), zakelijke en persoonlijke jubilea en verdrietige gebeurtenissen. De brand in café de Kom in de ochtend van zaterdag 3 december 2005 had buitengewoon grote impact, zowel op de naasten van de slachtoffers, als ook op de hulpverleners van brandweer, politie en geneeskundige hulpverlening. Boxtel toonde grote betrokkenheid, wat ook bleek door de samenkomst van velen in de overvolle raadszaal op maandag 5 december. Jarenlang was in de gemeenteraad de wens van een eigen ambulancepost bepleit, na de aanbesteding op 21 november 2005 kon in 2006 de nieuwbouw aan de Brederodeweg in gebruik worden genomen. In dat jaar kwam ook het nieuwe zwembad aan de Schijndelseweg gereed.

Op woensdag en donderdag 26 en 27 april 2006 was voor mij en mijn gezin een feestelijk afscheid bereid, met als hoogtepunt de benoeming tot ereburger van mijn dierbare Boxtel.

Foto's bij dit artikel zijn uit het fotoarchief van Stichting Brabants Centrum, fotograaf Piet van Oers en (kleurenfoto) van Piet Rood

Reus Jas de Keistamper

Door Paul Hermans

Iedere Koningsdag verschijnt op de Markt in Boxtel de reus Jas de Keistamper. Jas stelt een hardwerkende Boxtelse stratenmaker voor in authentieke naoorlogse werkmanskleren. Als de burgemeester hem met 'Jas, waar bende?' heeft geroepen, spreekt hij de inwoners toe en houdt hen op een humoristische wijze een spiegel voor.

Jas is een reus met een lengte van 3,75 meter. Hij is een icoon en staat symbool voor de lokale identiteit waar de Boxtelaren met recht trots op zijn.

Het is de enige reus in Nederland die gedragen wordt door een sterke man die de romp en de kop torst. Het hoofd van Jas kan draaien, hij kan vooroverbuigen en een hand geven en hij beschikt over stemgeluid.

Naast zijn optreden op Koningsdag komt hij meer dan eens vanachter 'zonne groten donkeren wolluk' tevoorschijn, daartoe uitgenodigd door het College van B&W. Daarnaast bezoekt hij regelmatig, als ambassadeur van Boxtel, plaatsen in binnen- en buitenland. Namens het gemeentebestuur treedt hij op als pleitbezorger van Boxtelse belangen bij de Provincie en de landelijke politiek. Over onze landsgrenzen heen onderhoudt Jas een speciale band met Wittlich (D) waarmee Boxtel al sinds 1959 een jumelage onderhoudt. Daar was Jas met zijn gevolg meerdere malen te gast en in de belangrijkste winkelstraat legde hij een 'sierstuupke' in de vorm van het wapen van Boxtel

Reuzentraditie.

Reus Jas maakt, als oudste van een dertigtal andere Nederlandse reuzen, onderdeel uit van de reuzentraditie in ons land, die terug grijpt op de ommegangen en de processies in de Middeleeuwen, die nu nog vooral in België worden gehouden. In de Zuidelijke Nederlanden, waar de reformatie teruggedrongen werd en de stoeten door de straten konden blijven trekken, bleven reuzen een bekend fenomeen.

Reus Jas de Keistamper.

Jas de Keistamper uit Boxtel is van 1949. Zijn persoon verwijst naar de bijnaam van de Boxtelaren. Aan het einde van de veertiende eeuw (1393) had Boxtel als enige plaats in Noord Brabant een met stenen verharde weg (gedeelte van de huidige Rechterstraat). Deze maakte onderdeel uit van de verbinding Den Bosch-Boxtel-Eindhoven-Luik. Voor de aanleg van deze verharde weg was 'reuzenkracht' nodig, alle keien moesten met een keistamper worden aangestampt. Deze bestra-

ting werd bewonderd door de vele pelgrims die jaarlijks naar de miraculeuze bloeddooeken in de Sint-Petrusbasiliek kwamen. Omliggende dorpen die genoeg moesten nemen met zandpaden waren nogal jaloers en scholden de Boxtelaren uit voor 'Keistampers' De bijnaam 'Keistamper' voor de Boxtelaren werd een geuzennaam, symbool van voortvarendheid en doorzettingsvermogen. Na de Tweede Wereldoorlog creëerde de voorzitter van de Stichting

Boxtel Vooruit (sinds 1925), Guus van de Meer, reus Jas de Keistamper. Op Koninginnedag 1949 verscheen Jas de Keistamper voor het eerst. Hij staat symbool voor het stratenmakersambacht en verpersoonlijkt het doorzettingsvermogen van Boxtelaren en de voortvarendheid van Boxtel ('Keistampersdûrp'). Reus Jas was daarna aanwezig bij bijzondere gebeurtenissen in Boxtel, zoals het startsein voor de restauratie van de Sint Petruskerk en de opening van de Keulse Baan.

Waarnemend Burgemeester Naterop en echtgenote met Jas in Roermond

Reuzenverrassing.

Op 30 april 2009, tijdens Koninginnedag, vierde reus Jas de Keistamper zijn zestigste verjaardag op de Boxtelse Markt. Vanuit de Boxtelse gemeenschap mocht hij prachtige cadeaus in ontvangst nemen. Echter, het meest dierbare en grootste cadeau waarmee hij door de Stichting Boxtel Vooruit werd verrast was een nieuwe vriendin uit het reuzenrijk. Hanne mî de Moor uit Liempde.' Zowel de naam als de uitvoering van deze reuzin haken aan op een kunstwerk bij de toegang van het voormalige raadhuis van buurdorp Liempde dat sinds 1996 één gemeente vormt met Boxtel. Een vrouw in negentiende-eeuwse Brabantse kleding giet uit een moor (waterketel) heet water over de stoep. Ze doet dat om onkruid of mieren te verdelgen. De handeling wordt ook gezien als het symbolisch reinigen van de entree tot het gemeentehuis als zich daar weer het nodige politieke gekonkel heeft voorgedaan.

Ontmoetingen om niet te vergeten.

Ondanks het feit dat Hanne mî de Moor nog relatief kort in gezelschap van Jas de Keistamper allerlei bezoeken aflegt, heeft ze al veel meegemaakt. Natuurlijk waren er veel optredens in de eigen gemeente Boxtel en deelnames aan reuzenstoeten in binnen- en buitenland. Bijzonder noemenswaardig was de ontmoeting in 2012 met kroonprins Willem-Alexander tijdens de Bevrijdingsfeesten in Breda. Een jaar later volgde een ontmoeting met Willem-Alexander, kort na zijn inhuldiging als koning. Uiteraard was ook koningin Måxima bij deze Blijde Incomste. In Deurne bij Antwerpen vestigden de twee Boxtelse giganten in 2012 samen met 274 reuzen uit België, Frankrijk, Spanje en Nederland het wereldrecord als langste reuzenstoet.

Nationale Inventaris Cultureel Immaterieel Erfgoed.

Jas de Keistamper staat sinds 2013 als vertegenwoordiger van de Nederlandse reuzencultuur op de Nationale Inventaris Cultureel Immaterieel Erfgoed. Zijn traditie behoort daardoor tot uniek Nederlands Erfgoed.

Hoe houden we de traditie van Jas levend

Nu Jas is opgenomen op de Nationale Inventaris Cultureel Immaterieel Erfgoed heeft de Stichting Boxtel Vooruit zich ten doel gesteld om naast de gebruikelijke fysieke optredens van Jas extra te investeren in het bekend maken van deze Boxtelse traditie bij zoveel mogelijk inwoners van Boxtel en dan vooral bij de Boxtelse jeugd. Daarom is reus Jas de Keistamper permanent opgenomen in de Boxtelse Canon in het Museum MU-BO. Kinderen bezoeken dit museum regelmatig in schoolverband en maken daar o.a. tijdens een speurtocht kennis met Jas d.m.v. het zelf leggen van een 'stûpke'. Ze vergelijken hun eigen lengte met die van Jas en het kijken naar een film over Jas. Deze film is door de NTR professioneel gemaakt voor het programma 'Landinwaarts' met Diewertje Blok als presentator. Ook in het Wasch en Strijkmuseum Vekemans in Boxtel is een prominente plek ingericht voor de reus. Nieuw foldermateriaal is op beide locaties voorhanden en dit wordt ook op andere plekken en bij allerlei gelegenheden verspreid.

Boxtel Vooruit beschikt over een zéér uitgebreide tentoonstelling van ruim 24 panelen waarop de geschiedenis van Jas van verleden tot heden wordt verbeeld.

Er is een fullcolour groot prentenboek, zgn. knieboek 'Reus Jas helpt een handje' met het verhaal van Jas in prenten gemaakt en verspreid over alle basisscholen en kinderdagverblijven en één keer in de vier jaar worden de ± 600 Boxtelse peuters in een nostalgische spiegel tent uitgenodigd. Het boek wordt dan door een bekende Boxtelaar zoals b.v. de burgemeester aan de kinderen verteld.

In diezelfde spiegel tent worden tevens één keer in de

vier jaar voor alle kleuters van het basisonderwijs het poppenkastverhaal 'De toverketting' gespeeld. Hierin speelt Jas een hoofdrol.

Kinderen uit de hogere groepen van het basisonderwijs houden regelmatig een spreekbeurt over reus Jas en de reuzencultuur en daarbij is hij indien mogelijk met begeleiders ook fysiek aanwezig. Voor groepen kinderen en volwassenen bestaat de mogelijkheid om een van de vaste begeleiders van Jas uit te nodigen voor een lezing over Jas en de Nederlandse Reuzencultuur.

Sinds 5 jaar is reus Jas met een grote muziekgroep te gast op een van de rotondes in Malden bij het beginpunt van de 'Via Gladiola' bij de binnenkomst op vrijdag van de Nijmeegse Vierdaagse. Een kleine 40.000 mensen uit binnen en buitenland ontmoeten Jas tijdens die dag en maken zo kennis met een stukje Boxtel.

De Stichting Boxtel Vooruit beschikt inmiddels over een scala aan beeld en filmmateriaal maar ook giveaways om de traditie van Jas te promoten, zoals b.v. Jaskoekjes, T-shirts, beeldjes van Jas, rugzakjes, speciaal bier etc.

Jas de Keistamper promoot Boxtel bij de Nijmeegse Vierdaagse

Nieuwsgierig?

Ben je door het lezen van deze informatie geïnteresseerd geraakt en wil je meer te weten komen over de Boxtelse reus Jas de Keistamper? Bezoek dan de Facebookpagina van reus Jas de Keistamper of lees meer op de site van de Stichting Boxtel Vooruit:

www.boxtel-vooruit.nl, of op de site van de Nederlandse Reuzenfederatie www.reuzenfederatie.nl of het centrum voor immaterieel erfgoed Nederland www.immaterieelerfgoed.nl

Nieuwe bewoner voor huize Zwanenburg in Esch

Door Nettie van de Langenberg

Zwanenburg. Foto: Kees van Brunschot, 1990

Esch telde in de middeleeuwen maar liefst 10 omgrachte hoevens. Deze waren bijna allemaal gesitueerd in de nabijheid van de Essche Stroom. Hoeve Zwanenburg maakte hier ook deel van uit.

Huize Zwanenburg is prachtig gelegen in het beekdal van de Essche Stroom. Een lange oprijlaan geeft toegang tot dit mooie pand. Vroeger was er ook nog een zandpad dat van Zwanenburg naar de Haareneweg liep. Dit pad kwam uit tegenover het Mannengasthuis.

Het huis Swanenborch

Zwanenburg kwam hoogstwaarschijnlijk uit het bezit van de familie Muijckens en was vermoedelijk een pachthoeve van de Ruitingh, want voordat de familie Endevoets erop ging wonen, woonden er pachters. Gijsbert van Hedel was gehuwd met Elisabeth Muykens (Muijkens, de schrijfwijze van namen veranderd regelmatig). Elisabeth werd vermeld als vrouwe van 'Swanenborgh'. Zij moet omstreeks 1525 geboren zijn en was een dochter van Peter Muijkens die ook eige-

naar was van de Ruitingh (nu De Ruiting 3). Derhalve mogen we aannemen dat Zwanenburg afkomstig is uit het bezit de familie Muijkens.

Uit het huwelijk van Gijsbert van Hedel en Elisabeth Muykens werd een dochter geboren genaamd Mechteld van Hedel. Na de dood van Gijsbert trouwde Elisabeth voor de tweede keer met jonker Adam de Borggreve (Borggrave). Deze werd geboren in 1529 en is overleden voor 1581. Hij is de oudst-bekende eigenaar van Swanenborch. Adam de Borchgreve was hoofdman van het Sint-Willebrordusgilde. Dit blijkt uit een vonnis van 7 september 1571 inzake een geschil tussen de hoofdman van het gilde en een lid. Het ging over acht stuivers die de hoofdman nog te goed had van een gildebroeder. In dit vonnis wordt Adam de Borchgreve met naam en functie genoemd.

Tinus Denissen, bewoner van Zwanenburg sinds 1933

We komen Adam en Elisabeth ook tegen in de onderhoudscedulle van bruggen en dijken in het jaar 1579. De onderhoudscedulle was een lijst met namen van personen die verantwoordelijk waren voor een deel van het onderhoud van de bruggen en dijken in Esch. Dit archiefstuk bevindt zich in het archief van het BHIC en is

Tinus Denissen kocht Zwanenburg in 1933

genealogisch maar ook toponymisch een boeiend archiefbestand over Esch. Uit dit archiefstuk blijkt dat 'joncker Adam de Boergraeff en sijn huijsvrouw Joffrou Elisabeth' beiden verantwoordelijk waren voor een deel van het onderhoud van bruggen en dijken. Later bleek dit de weduwe Elisabeth te zijn en kunnen we vaststellen dat ze ook haar tweede man overleefd heeft. Uit dit twee-

de huwelijk werd een zoon geboren Arien Adam de Borchgreve. Deze kwam echter niet in aanmerking als erfgenaam van Swanenborch. Het goed bleef in handen van de familie Muijkens. Dochter Mechteld erfde het.

Het geslacht Enttenfues

Mechteld huwde jonker Wolfaert Enttenfues. De naam van dit adellijke geslacht vernederlandst later in Endevoets. De familie Enttenfues was afkomstig uit Duisburg. De eerste Enttenfues die we tegen komen in Nederland wordt vermeld in de schepenregisters van 's-Hertogenbosch en Esch in 1605. Mechteld en Wolfaert woonden toen in Duisburg in Pruisen. Onwaarschijnlijk is het niet dat deze Wolfaert naar 's-Hertogenbosch gekomen is met de Duitse troepen. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog lag er in Den Bosch een Duits garnizoen voor de stad om de koning van Spanje te verdedigen. De Van Hedels waren vooraanstaande Bosschenaren en bezaten diverse goederen in de stad Den Bosch. Zij maakten in de 15de en 16de eeuw deel uit van het stadsbestuur en traden regelmatig op als schepenen van de stad Den Bosch. Wolfaert Enttenfues en zijn vrouw Mechtild schijnen zelf niet op Zwanenburg gewoond te hebben. Getuigenverklaringen van 1639 vermeldden dat in die periode Caspar van der Herstraten, pastoor van Esch, op deze hoeve woonde. Na de inval van Frederik Hendrik brak er voor de katholieken een rumoerige tijd aan. Geestelijken werden weggejaagd of doken onder. Casper van der Herstraeten zocht derhalve zijn toevlucht op Zwanenburg. Wolfaert Enttenfues werd na het overlijden van Mechteld, in 1613, eigenaar van Zwanenburg en tot 1805 bleef het in handen van deze familie.

Borchard Endevoets, zoon van Wolfaert en Mechteld, is vermoedelijk de eerste Endevoets die op Zwanenburg ging wonen. Bij een boedeldeling in 1629 kwamen de 'Swanenborghse' goederen in bezit van Coenraet en Maria Endevoets. Zij waren kinderen uit het huwelijk van Bochard Endevoets en Catharina van Dript. Uit de

omschrijving van die boedeldeling blijkt dat Zwanenburg vroeger een waterhoef geweest is. Het werd toen omschreven als: 'een hooghuis, omgeven door grachten met bijbehorende akkers: de Braecke, de Coeyweyde en den Swartgraeff'. Deze akkers lagen aan beide zijden van de Aa, nu de Essche Stroom. Een hooibeemd, de Swemmer, hoorde ook bij de goederen van Zwanenburg. In 1689 werd Zwanenburg gedeeltelijk verhuurd. In het huurcontract werd het beschreven als: 'een woonhuijs, keuckenkelder daerinne, een kelderkamer, geute, den halven solder boven de sael, paertsstalle, schuur, hooijstalle, verckenkoije met de helfte van de plaets onder het schoir voor brouwhuijs, mitsgaders den hoff, boomgaert, de dries daerachter gelegen, weijlandt enz., alles gehoorende aen den Adelijcke huijse genoemd Swaenenbergh'.

Christianus, Hendricus en Josephus Endevoets moeten in december 1805 uit geldnood het huis Zwanenburg aan Cornelis Bles verkopen. Uit de verkoopakte blijkt dat Zwanenburg dan bouwvallig is. Twee gevels en de muur aan de noordzijde moeten opnieuw opgebouwd worden. In 1813 wordt Cornelis Langeveld de eigenaar. Hij verkoopt het in 1842 aan Michiel van Oers. Petrus van Exsel dempt in 1882 de gracht en maakt dan een leerlooierij van Zwanenburg. In 1933 koopt Martinus Denissen het pand van Willebrordus van Exsel. Zwanenburg is dan in gebruik als boerderij. De uit Waalwijk afkomstige familie Timmermans koopt in 1967 de boerderij. Opnieuw is Zwanenburg aan een grondige verbouwing toe. In de jaren zeventig vindt er gedeeltelijke nieuwbouw plaats onder leiding van architect L. Bedaux. Na de restauratie neemt de familie Timmermans in 1971 haar intrek in de riante woning. In september 1995 wordt Zwanenburg gekocht door de familie Peek. Mevr. Peek bewoont daarna de woning.

Zwanenburg. Foto's uit de collectie van mevr. Timmermans

Het pand is verkocht aan de burgemeester van Boxtel, Ronald van Meygaarden, die hier sinds november 2020 is gaan wonen. Nu per 1 januari 2021 Esch en Boxtel samengevoegd zijn, woont onze nieuwe burgemeester in zijn eigen gemeente.

't Gasthuys van Juffrouw Magdalena van der Stappen

Anno 1646

Door Hanneke van der Eerden

Onze heemkundekring beschikt in het Hofje aan het Magdalenapad midden in het Boxtelse centrum over een heemkamer waar we mensen ontvangen en vergaderen. Elke vrijdagvoormiddag kunnen belangstellenden hier terecht met hun vragen over historisch Boxtel, maar ook zelf informatie delen en foto's en voorwerpen afgeven die 'zonde zijn om weg te gooien'. Op de zolder is ons heemkudearchief opgeborgen. De VVV heeft aan de marktzijde enkele publieksruimten in gebruik.

Onze heemkamer huist in een van de oudste Boxtelse panden, een Rijksmonument uit 1644. De gevelsteen meldt dat het 't gasthuis is van juffrouw Magdalena van der Stappen, anno 1646. Het geld voor het gasthuis komt uit de nalatenschap van de rijke kinderloze weduwe Magdalena, zoals ze in haar testament heeft bepaald.

In de middeleeuwen wordt in gasthuizen opvang geboden aan daklozen, zowel landlopers als pelgrims. Later is de belangrijkste opvang voor zieken en bejaarden, waaruit de huidige ziekenhuizen en verpleeghuizen zijn ontstaan. In de 15^e eeuw is in Boxtel al sprake van een gasthuis aan de Strijpt, onze huidige Markt.

Magdalena is geboren in Boxtel. Haar vader, Lambert Erberts van der Stappen, vervult rond 1570 in Boxtel bestuurlijke functies. Hij is getrouwd met Geertruijt en hebben verder zoon Erbert en Deliana, hun bemiddelde ongetrouwde dochter. In haar testament bepaalt ze dat van haar nalatenschap een vrouwengasthuis in Boxtel gebouwd zal worden. Evenals haar zuster laat ze vaste goederen na, waaruit het onderhoud van het gasthuis

betaald kan worden. De bemiddelde Van der Stappens lenen in 1600 drieduizend gulden aan de inwoners van Boxtel. Enkele jaren daarna voeren zij een proces, omdat het geld niet tijdig terugbetaald is. Magdalena is de 'wettige beddegenote' van Jan Janssen Scheffers, drukker en boekverkoper in 'De Goede Herder' in de Bossche Kerkstraat. Scheffers sterft in 1638 en Magdalena in 1644. Ze worden, volgens hun laatste wilsbeschikking, in de Bossche Sint Jan begraven.

In 1645 geven de baron van Boxtel en het dorpsbestuur toestemming om op een stuk grond aan de Strijpt volgens het testament een vrouwengasthuis te bouwen. De drossaard krijgt namens de baron de opdracht om de contacten te leggen en toestemmingen te verlenen en alles te doen om de afspraken na te komen. Uitvoerders van het testament zijn de kerkmeesters, Heilige Geestmeesters en de heren van het kapittel. Zo geven de uitvoerders aan buurman Adriaan van Berendonck toestemming om in de gezamenlijke brandmuur te mogen ankeren en timmeren. Als provisoren of beheerders zijn drie familieleden van Magdalena aangesteld. De arme vrouwen, die hier verblijven, dienen eerlijk en godvrezend te zijn, zonder onderscheid van religie, ouder dan 50 jaar of invalide en geboren in Boxtel of 's-Hertogenbosch. De provisoren mogen geen giften krijgen als ze 'vrouwkes aannemen'.

Samuel de Waal, de predikant in Boxtel, stuurt in 1688 een rekest aan de Staten-Generaal met klachten over de provisoren van het gasthuis. Volgens het reglement zouden enige vrouwen van de gereformeerde religie een plaats in het gasthuis moeten krijgen. De proviso-

ren zouden, volgens het reglement, twee gereformeerden moeten aanstellen, in plaats van de twee nu 'aangestelde kwezels'.

In het reglement, in 1645 goedgekeurd door de Staten-Generaal, wordt bepaald dat bloedverwanten prefereren boven anderen. De 'schamele vrouwkes' ontvangen van de rentmeester van het gasthuis penningen voor hun onderhoud. Bij overlijden komen alle bezittingen toe aan het gasthuis. Iedereen brengt zelf een bed met

dekens in, een tinnen schotel, een ketel en een pot. De vrouwen moeten zich rustig en eerbaar gedragen, moeten voor zonsondergang binnen zijn, en mogen in het gasthuis niet samen 'drincken, slempen of eenigh ander exces doen'.

Aan de rechterzijde staat een gebouw dat tot het gasthuis behoort en in 1936 afgebroken is voor de bouw van het nieuwe gemeentehuis. Het pand aan de linkerzijde is in 1865 bij het gasthuis gevoegd. De gevelsteen vermeldt: *Dit Gesticht vergroot door Vrouwe R. baronesse Prissi, geb. van Meeuwen, 1865*. Tot 1970 hebben er vrouwen in het gesticht gewoond. Daarna neemt het bejaardenhuis deze taak over. In 1989 is het pand grondig gerestaureerd en klaar voor een eigentijdse invulling. In de geest van Magdalena komt in drie huisjes woonruimte voor alleenstaanden. Aan de Marktzijde huist tot de komende zomer de VVV. Het Historisch Museum Piet Dorenbosch, dat ondertussen alweer lang bij het MuBo ondergebracht is, huist in de ruimte waar later de heemkunde komt. Door de verhuizing van de VVV blijft het gebruik van onze heemkamer niet vanzelfsprekend en moeten we mogelijk op zoek naar een andere ruimte.

Esch, de Glimlach van Brabant (deel 2)

Door Theo van Dooren

Het eerste deel van het verhaal over Esch vindt u in de vorige nieuwsbrief. Het tweede deel gaat over het middeleeuwse Essche schuttersgilde, dat nog steeds actief is.

Het Willebrordusgilde is vermoedelijk ontstaan uit een kerkelijke broederschap. Een verordening uit 1877 noemt het oprichtingsjaar 1400. Het gilde is nog in het bezit van een kopie van een gildecaert gedateerd 7 november 1598. De aanhef van deze kaart luidt als volgt: *'Ter eere ende eerwaaerdigheijt des almachtigen Godts Maria zijne gebenedijde Moeder is geerigert ingeset en geordoneert een broederschap gilde of schutterije van den voetboge in den dorpen van Essche in de manieren ende formen hierna beschreven'*

Op 8 december 1571 is er een rechtszaak aangespannen tussen de gildehoofdman en een lid wegens betalingsachterstand voor de schepenbank in 's-Hertogenbosch. Het gilde moet dus al in 1571 hebben bestaan. Het gilde kent nog steeds veel gebruiken zoals beschreven in de statuten van 1897. Zo worden er vergaderingen gehouden op de laatste zondagen van april en september. De jaarlijkse teerdag wordt gehouden op de dinsdag voor Pinksteren en begint met een Heilige Mis voor de overleden leden van het gilde. Er is een jaarlijkse prijsverschiëting op kermismaandag. Bij het koningsschiëten wordt geschoten op een zelfgemaakte houten vogel. Wie het laatste stuk van de vogel naar beneden schiet wordt voor vier jaar de nieuwe koning. Zodra de nieuwe koning het koningschap heeft aanvaard krijgt hij het koningszilver omgehangen en de scepter overhandigd en loopt hij over het gildevaandel. Hij is verplicht een zilveren schild aan het gilde te schenken en een bedrag van 10 euro te storten in de gildekas. Christelijke dienstbaarheid staat bij het gilde nog steeds hoog in het vaandel. Zo worden de overleden gildebroeders met gilde-eer begraven. Voorts staat de Mariakapel aan de grens van Esch sinds 1973 onder de bescherming van het gilde. Sindsdien is de kapel door de gildebroeders volledig gerenoveerd en voorzien van wandschilderingen en zitbankjes.

Het koningszilver in het bezit van het gilde bestaat uit twee medaillons, twee papegaaien en 57 koningsschilden. Het oudste medaillon dateert uit 1602 en bestaat uit een platte ring waarin

een kleine platte voetboge is gemonteerd. Op de ring

staat in gotische letters 'DIT IS ES'. Het gilde heeft ook een oude standaard uit 1786. In 1975 is de huidige standaard vervaardigd volgens het oude voorbeeld. Het thans in gebruik zijnde gildevaandel dateert uit 1990. De oudste gildetrommel werd in 1828 vervaardigd en is een schenking van de toenmalige burgemeester van Esch. In de koperen ketel is de beeltenis van Sint Willebrord gegraveerd, staande bij een put. Onder het tafereel staat de tekst 'Ter liefde der schuts van St. Willebrordus Mr. G.B. Verheijen 1828'. De trommel is nog steeds in gebruik.

In de afgelopen 50 jaar heeft het gilde vier gildedagen mogen organiseren. Ook nu is het gilde nog steeds zeer actief. Elk jaar is er in de maand mei een Mariabedevaart naar de Sint Jan in 's-Hertogenbosch. Jaarlijks wordt er in Brabant deelgenomen aan vijf gildedagen met wedstrijden voor tamboers, vendeliers en schieten. Ook staan er een twintigtal schietwedstrijden op het programma in de eigen regio.

Het schuttersgilde Sint Willibrord is ondanks zijn leeftijd nog steeds springlevend en zal op geen enkel Brabants gildefeest ontbreken. In het dorp kan geen evenement plaatsvinden of 'de Guld' is aanwezig. In kleurige uniformen trekken de gildebroeders naar de dorpskern, waar sinds 1990 de alom bekende Bierpomp werd opgericht. De replica van de Bacchusfiguur op de bierpomp houdt herinneringen aan het Romeinse verleden levend. Volgens het besluit van de Essche gemeenteraad van 19 maart 1965, wanneer de kastanjebomen in bloei staan, drinken het gemeentebestuur en de dorpingen bij deze pomp eenmaal per jaar bier. Dat bier wordt getapt door de onbezoldigde biertapper om de nieuwe bewoners te verwelkomen en de onderlinge contacten te versterken.

Bronnen:

De Ruiting in Esch, Nettie vd Langenberg. *Het Esseblad* 2020

Gemeentegids Esch, W. Cornelissen, 1994/95

Esch van verleden naar heden. P. Jansen, P. Wuisman, W. Fasel, L. van den Hurk e.a. 1991

Esch stroomt door. Platform Esch Perspectief. 2020

Bedreigd ..... E. van Amelsvoort, 1978

www.sintwillebrordusgilde.nl/ Noordbrabantsch dagblad *het huisgezin* 1940/
Schuttersgilden.nl) W.v.d. Pasch

Huizen van Aankomst

In het teken van '75 Jaar Vrijheid' lanceert het Indisch Herinneringscentrum dit jaar het programma *Huizen van Aankomst*. Dit programma staat geheel in het teken van de 350.000 personen die de voormalige kolonie Nederlands-Indië tussen 1945-1968 verlieten en naar Nederland kwamen. *Huizen van Aankomst* is onderdeel van de herdenking en viering van het officiële einde van WOII op 15 augustus 2020.

Ook Boxtel kende een 'huis van aankomst' Hotel Riche, Stationsstraat 47

Heemkunde Boxtel verleende medewerking aan dit artikel

Hotel Riche, Stationsstraat 47 Boxtel

Dit pand, gebouwd rond 1867, was oorspronkelijk een hotel onder de naam Hotel van Dijk, vernoemd naar de eigenaar van het hotel. Er was ruimte voor twintig gasten. Later werd het geëxploiteerd door de heer W. Weirauch, waardoor het meer bekendheid verwierf en een van de gerenommeerde hotels in de omgeving werd. De laatste exploitant was de familie Van Dongen. In deze periode, ongeveer in 1956, werd het hotel verbouwd. Het leende zich uitstekend voor opvang voor repatrianten uit Nederlands-Indië.

Het verhaal van Marijke

"Bonjour, ça va?" begroet Marijke ons. Op een herfstachtige dag Skypen we met Marijke om meer over haar verhaal van aankomst te horen. Ze woont al jaren in Frankrijk samen met haar man. De kinderen zijn al lang uit het huis maar er komen wekelijks kleinkinderen langs om bij oma en opa te spelen. Koken? Doet ze dagelijks. En voor anderen te zorgen? Dat zit waarschijnlijk in de genen.

Marijke is in 1952 in Surabaya geboren. Het leven in Nederlands-Indië was mooi en zonder zorgen. Ze komt uit een goede familie en had in de tijd toen ze in Surabaya woonde mensen om hen heen die voor de kinderen en het huishouden zorgden. Maar alles veranderde na 'Zwarte Sinterklaas'. Familie van Kempen verliet in januari 1959 Surabaya met eindbestemming Nederland. Vader Eduard Albert van Kempen, moeder Helena Maria van Kempen-Bos, zus Joyce, broer Richard, Roland, zus Irene en zichzelf stapten in MS Si Bajak richting Rotterdam. Ze kwamen terecht in Gulpen, waar ze maar enkele maanden verbleven.

Uit haar herinneringen kan ze wel vertellen hoe de reactie van de mensen in de omgeving was over hun komst. "De Limburgers waren over het algemeen hartelijk, open en warm. Er waren enkele uitzonderingen, maar tja dat is overal. Ik geloof dat ik me als kind geen beter onthaal had kunnen voorstellen. Voor onze eerste communie kregen we van de Gulpense bazaar ons ontbijtservies. De bakker had een lieve dochter, die ons leerde wat kauwgom was, en we hebben dankzij hen de smaak van de BELGA nooit vergeten. Op de school hadden we heerlijke melk iedere ochtend en de mensen van het dorp stonden open voor ons allen, ook al waren ze heel verbaasd dat we zo goed Nederlands spraken!"

Vanwege de baan van haar vader in de buurt van Eindhoven mocht de familie ergens anders wonen. "Mijn vader ging eerst daar op kamers wonen in Boxtel totdat we eigenlijk een plek kregen om met zijn allen daar naartoe te verhuizen. In Boxtel woonden we van juni 1959 tot juli 1960. We hadden daar twee kamers: Een kamer van ongeveer twintig vierkante meter, voor de ouders en de drie meisjes. De jongens deelden een jongenskamer met vier tot zes andere jongens van het pension. Er was net plaats voor die stapelbedden." De reactie over hun komst was minder hartelijk in Boxtel. "Het was een stad, misschien wat meer wantrouwen. We hebben wel de Brabantse hartelijkheid mogen ervaren. De winkeliers die ons vaak iets lekkers toe stopten, bijvoorbeeld. De mensen vonden we echter een beetje "ruwer" in hun taal, maar ze waren heel correct in hun houding naar ons toe."

Het huis van aankomst in Nederland is voor Marijke vooral de plek waar haar ouders waren. "Wat mijn ouders aan ons hebben doorgegeven is in één woord cultuur. Eigenlijk dubbele cultuur: de Indische cultuur. Dat wil zeggen, zowel Indonesisch als Nederlands. Dat is te merken niet alleen door bepaalde manier van denken, maar ook in de gewoontes in mijn dagelijks leven. Bijvoorbeeld de eetgewoontes die ik van hen heb meegekregen. Het is bij mij altijd zo gebleven. We eten hier in Frankrijk twee keer per dag warm: één keer Indisch, één keer Europees."

Wilt u meer weten? Zie: <https://huizenvanaankomst.nl/>

Oude gebruiken

Door Nel van Doorn

In 2012 schreef ik samen met buurtgenoot Wim Merckx een boek over onze wijk Vrilkhoven in Liempde genaamd 'Vrilkhoven, vroeger en nu voor later'. Zoals vaak gebeurt bleef er ook veel materiaal over, dat zeer lezenswaardig is. Onderstaand volgt zo een verhaal over De boerenapostel (Pater van den Elzen). Een verhaal over heiligenbeeldjes, en een uitvaartritueel genaamd het Strooike (dit is een dorps ritueel bij overlijden dat ze in 2012 op Vrilkhoven weer 'nieuw leven' in geblazen hebben).

De Boerenapostel

'In nood leren de mensen weer bidden', vertelde mijn oma vroeger. Dat geloof ik graag, maar of de mensen nu nog de weg naar de kerk terugvinden, valt te bezien. Zelf kom ik er helemaal tot rust, en alle symboliek eromheen spreekt me aan. We kregen er ook mee te maken bij de totstandkoming van het boek over Vrilkhoven. Bij het opnemen van de verhalen achter de bewoners kwam dit onderwerp vaak naar voren. Was het niet door een ingelijste 'Goddelijke Huiszegen', dan was het wel een prent met een groot oog in een driehoek, met daarbij de tekst 'Gods oog ziet alles'. Een afbeelding die me deed denken aan vroeger. Een beetje bang werd ik er toen van, maar niet genoeg om geen kattenkwaad meer uit te halen. Ze moeten daarboven toch ook wat te doen houden, nietwaar? Mariabeeldjes waren hier en daar ook aanwezig, al dan niet met een brandend kaarsje.

Dikwijls kwam ik het bidprentje van Pater van den Elsen (1853-1925) tegen. Dat wekte mijn interesse. Niet alleen omdat hij duidelijk door zoveel mensen met zulke genegenheid werd herinnerd, maar het betrof ook een persoon die in het begin van de twintigste eeuw veel betekende voor de boerenstand. Veel is er al over 'de Boerenapostel' geschreven en ook ik had een uittreksel bereid om in het boek over Vrilkhoven op te nemen, daar hij zo'n grote rol speelde in de belevingswereld van de boeren van die Liempdse buurtschap. In een van de biografieën werd een gedicht van Poot verwoord dat Van den Elsen graag citeerde:

*Ik ben maar een boer, doch hef de schedel fier omhoog.
Mijn stam zij laag, mijn stand is edel in 's wijzen oog.
De boer moet heer en burger spijzen.
Met vleesch en boter, graan en kruid.
Daarom- wie laf den boer misprijzen,
Die lach ik uit!*

In het voorwoord bij het boek 'De Boerenapostel pater Gerlachus van den Elsen' valt te lezen dat de boeren,

eeuwenlang verdrukt en mis- kent, door Van den Elsens sociale actie een gevoel van eigenwaarde kregen. Als emancipator van de Noord-Brabantse boerenstand leerde hij hen zich te organiseren.

Enkele van de initiatieven die Van den Elsen in dit kader nam, was de oprichting van de NCB en de Boerenleenbank, later opgegaan in de Rabobank.

In een rijke zoldervondst troffen we het gedenkboekje 'Boerenvreugd en Boerenverdriet' aan ter herinnering van het 25-jarig jubileumfeest van de pater in 1921. Bij die gelegenheid was er in 's-Hertogenbosch een enorme bijeenkomst van boeren uit de hele regio georganiseerd. Jammer genoeg heb ik daarover geen overleveringsverhalen. Die zullen er toch moeten zijn, want er kwamen genoeg mensen op af. Alleen al in mijn eigen familie moeten er voor-opa's zijn geweest die daar als boer bij aanwezig waren. Tot op heden ben ik er niet veel wijzer van geworden, maar wie weet komt er nog iets boven tafel. De optocht van 17 augustus 1921 in 's-Hertogenbosch was een gigantische gebeurtenis voor die tijd. Echter, hij roept alleen mannen op om naar Den Bosch te komen en verzoekt de vrouwen nadrukkelijk thuis te blijven.

Wat dat betrof was hij duidelijk over zijn opvattingen: het traditionele rollenpatroon was heilig. De indruk wordt gewekt dat dit wellicht voor de meeste aanwezigen gold. In ieder geval kwam ik geen woord van protest tegen in het boekje dat er verslag van doet. Verder trof me in het boekje nog een rake opmerking. Onze Lieve Heer was het voor zover bekend slechts één keer in de woestijn gelukt om brood te vermenigvuldigen voor eerst 5000 en daarna 7000 mensen.

Het viel de feestcommissie dan ook niet aan te rekenen dat het voorzorgsmaatregelen trof om de 25.000 bezoekers geen risico te laten lopen, mocht er deze keer geen miraculeuze vermenigvuldiging volgen. Dus gewoon zelf brood meenemen.

Foto: Nel van Doorn

Het 'strooike'

Wie wat bewaart die heeft wat, en zo kwamen we bij het onderwerp van 'het strooike'. Dit kribje met stro werd voor de deur gezet van een huis waar zojuist iemand was overleden. Daarmee was het wel de tegenhanger van de ooievaar als symbool van een geboorte. Het werd meestal in bewaring gegeven bij één van de burens.

In de eerste helft van de twintigste eeuw werd het strooike in diverse Brabantse dorpen nog veelvuldig gebruikt en in 2011 is deze traditie door de Buurtvereniging Vrikkhoven in Liempde 'nieuw leven' ingeblazen. Helaas is het sindsdien al diverse keren van zolder gehaald, en de reacties erop zijn ondanks het grote verdriet erg positief. Symboliek kan troost bieden, zo bleek weer.

In Uit 't Rijke Roomsche leven van Sint Albertus over het Liempdse boerenleven wordt een uitvoerige beschrijving gegeven over het correct gebruik van de tak-

kenbundels, stenen, plankjes en de plaatsing. Want voor ieder 'soort' overledene – man, vrouw, volwassene, kind, getrouwd of vrijgezel – golden ande-

Foto: Tineke van der Zanden

Bidprentjes beeldbank

Door Wilbert Steenbakkers

Zoals vele van jullie misschien wel weten ben ik al meer dan 20 jaar bezig met het reconstrueren van de bevolking van Boxtel en Liempde (globaal over de periode 1300 – heden). Een van de bronnen van deze gegevens zijn de bidprentjes, rouwkaarten, trouwkaarten, geboortekaartjes of zo. Omdat mijn privécollectie van bidprentjes m.b.t. Boxtel inmiddels aardig groot is, is het idee gekomen om deze op het internet te publiceren.

Vele van jullie kennen de (weg naar de) Beelbank van Heemkunde Boxtel. Deze heeft er sinds kort een broertje (of zusje) bij: de Bidprentjes Beeldbank.

Op deze beeldbank worden bidprentjes van personen gepubliceerd, die een link hebben met Boxtel. Denk hierbij aan personen geboren, overleden en/of getrouwd te Boxtel of er gewoond hebben of dat hun partner ervandaan komt.

Deze beeldbank is nu enige maanden online en het vullen ervan met scans van de bidprentjes en de bijbehorende informatie is in volle gang. Er staan nu ongeveer 2000 bidprentjes online. Dit aantal was ook een test om te bepalen hoe alles ingevoerd moet worden en hoe het geplaatst moet worden op de website. Dit aantal gaat fors toenemen. Regelmatig zullen er nieuwe bid-

re regels. Was een man overleden, dan werd het strooike rechts voor de deur geplaatst. Was het een vrouw, dan kwam het strooike links. Aanvankelijk bestond het strooike uit een laagje stro met daarop vijf ruwe stenen. Was de overledene niet getrouwd, dan werden tussen de stenen twee bosjes palmtak gestoken. Na verloop van tijd werd het strooike een strobundel op een houten schraag die met zwarte linten bijeen werd gehouden. Aan de voorkant van de schraag leunden drie, en aan de achterkant twee zwarte plankjes met ieder een witte rand. Bij ongehuwden stopte men tussen het stro ook weer twee palmtakjes. Voor overleden kinderen werden drie stenen gebruikt, waartussen twee groene palmtakjes met papieren slingertjes prijkten.

Daarbij hoorde ook dat het bericht van overlijden in de buurt werd overgebracht door de zogenaamde 'aanzeggars'. Meestal brachten twee aanwonende buurmannen de droeve boodschap rond. Dat kon nog wel eens wat tijd in beslag nemen omdat ze bijna op elk adres een borreltje kregen. Hoe bedroefd ze nog bij het laatste adres waren valt niet te zeggen, maar er zijn verhalen dat de gang van de aanzeggars weer op weg naar huis soms niet licht viel....

prentjes bijkomen.

De informatie die op de beeldbank komt te staan is de beschikbare primaire informatie van de overledene: naam, geboorteplaats en –datum, overlijdensplaats en –datum, begraafplaats en –datum, naam van de partners en eventuele bijzonderheden (bv kloosternaam bij religieuzen of de woonplaats). De website is te doorzoeken op al deze informatie, gelijk aan de Beeldbank voor de foto's.

De scans van de bidprentjes zijn in hoge resolutie gemaakt. Er is bewust voor gekozen om ze niet in de hoge kwaliteit op de bidprentjes beeldbank te zetten, omdat er dan te veel ruimte nodig is. Men kan, indien men wil, via een verzoek de scan met hoge resolutie van een enkel bidprentje aanvragen bij mij.

Ga eens naar de website www.bidprentjesboxtel.nl en wie weet komt u nog verrassende dingen tegen.

Oproep:

Heeft u bidprentjes of bv rouwkaarten, geboortekaartjes of zo (hoeft niet alleen Boxtel te zijn) welke u graag aan mij zou willen geven, dan hou ik me sterk aanbevolen. Wilt u ze niet afstaan, maar mag ik ze wel scannen, dan doe ik dat ook graag.

E-mail Wilbert Steenbakkers: willemis@home.nl

Deken de Wijsstraat

Door Giny Prinsen-van Gils †

Zomaar een straat in Boxtel. Eind 50-er, begin 60-er jaren, was dit een kleine doodlopende straat met een groot aantal kinderen, variërend in de leeftijd van circa 2 tot 20 jaar. Een doodlopend straatje, overgaand in weilanden naast de Dommel, die tijdens de wintermaanden blank stonden. Een straat waar werd gespeeld en gesport! Op het grasveld, als de hermandad niet keek, werd er gevoetbald en gehockeyd, op straat werd er gebadmintond, gefietst en gerolschaatst. De kano werd de Dommel ingedragen om te varen. In de winter werd er op de ondergelopen weilanden volop geschaatst. Ook was er een harmonie, de 'Leeuwenharmonie', met een vaandel getekend door vader Snellaars, directeur Joris Ninaber van Eijben en de tamboermaître Robbie van de Horst. De jongeren waren de muzikanten, zij speelden op blikken trommeltjes, bazo fluitjes en anderen instrumentjes. Feestelijke gebeurtenissen zoals verjaardagen (vooral van ouders), moederdag en vaderdag, werden aangegrepen om een serenade te brengen. Daarna mochten de muzikanten

een greep doen in de snoeptrommel, wat bijzonder werd gewaardeerd.

De muzikanten op de foto waren: Ad, Bert, Frans, Wim en Jozef Snellaars, Hans en Adje van de Steen, Jackie Steeman, Jan de Kok, Hans van Houtum, Jan en Henk van Gils, Karel, Gé en Jos Louwhoff, Bruno Ninaber van Eijben en Fons Font Freide. In 1962 of 1963 werd Circus Keizer opgericht door Joris Ninaber van Eijben (directeur) met jongleurs, koorddanser, danseresjes, zelfs een vuurspuwer trad op. Koorddanser was Steven van Groeningen. Hij oefende op een touw gespannen tussen twee bomen. De vuurspuwer was Adje Snellaars met een secondant. Dit optreden vond plaats tijdens een voorjaarsevenement (een Braderie, of iets dergelijks) op de Selissenwal. De opbrengst van het entreegeld werd door de artiesten en directeur Joris naar de Witte Paters gebracht, toen op de Burgakker, waar iedereen een glas ranja en een koekje kreeg, met heel veel dank voor de opbrengst. Het bedrag weet ik niet meer. Zomaar 'n straat in Boxtel. Deken de Wijsstraat

Foto: Giny Prinsen-van Gils 1961-1962

Het Kruis Langs de Weg

Door Hanneke van der Eerden

Op de kruispunten van vier inkomende wegen in Boxtel, namelijk de Eindhovenseweg, Mijlstraat, Kapelweg en Gestelseweg, zijn rond 1930 wegkruisen geplaatst. Ze staan hier niet zomaar.

Door de godsdienstvervolgingen in de Sovjet-Unie wordt in 1929 de strijd aangeboden tegen het bolsjewisme. In korte tijd worden overal kruisbeelden langs de Brabantse wegen opgericht door het Helmonds comité met de naam 'Het Kruis Langs de Weg'. Het eerste kruisbeeld wordt geplaatst tussen Helmond en Deurne. De stichting wordt gefinancierd door de Helmondse

fabrikant Antoon van Thiel. De Boxtelse Courant maakt er in juli 1930 melding van dat er inmiddels al 50 wegkruisen zijn geplaatst. De kruisen zijn volgens Italiaans model allemaal hetzelfde.

De Boxtelse ontwikkelingsvereniging 'De Roomsche Cultuur' houdt in maart 1930 een protestvergadering tegen de godsdienstvervolging in Rusland, en besluit het Helmonds initiatief over te nemen. De vereniging wil wel enige variatie brengen in de uniformiteit van de wegkruisen. Ze organiseren daartoe een inzamelingsactie via de plaatselijke krant. Het Helmonds comité schenkt tijdens deze actie twee wegkruisen. Een komt te staan op de hoek van de Gestelseweg bij het klooster Sint Charles en is in 1965 bij de verbreding van de rijksweg verdwenen. Het andere komt op de hoek Kapelweg en Molengraafseweg. Dit kruis wordt nog steeds in ere gehouden door de omwonenden.

Een devotiekruis wordt door 'De Roomse Cultuur' op de hoek van de Eindhovenseweg en de Liempdseweg geplaatst. De inzamelingsactie via de Boxtelse Courant brengt vanwege de slechte economische tijd onvoldoende op, maar gelukkig worden de laatste vijftig gulden aangevuld door het Helmonds comité. Het kruis

komt uit het atelier van Van Melich in Eindhoven. Het corpus is van duurzaam teakhout. Het kruis is wit geverfd met een groen zadeldakje met gegolfde sierranden. Op Goede Vrijdag 1 april 1933 om 3 uur wordt het kruis ingezegend, precies 1900 jaren nadat Jezus aan het kruis gestorven is. De heer Hendriks van de Ontwikkelingsvereniging Roomsche Cultuur spreekt in het bijzijn van een groot aantal gelovigen het openingswoord. Hierna wordt het kruis ingezegend door deken Spierings en spreekt rector Vissers de hoop uit dat 'het kruis mag zijn een weg naar den hemel'.

De buurtbewoners van Kleinder Liempde zorgen ervoor dat het kruis behouden blijft. Drie maal moet het door veranderde verkeerssituaties op deze hoek verplaatst worden. Ook het onderhoud van het kruis is telkens door de buurtbewoners ter hand genomen. Nu is het kruis toe aan een grote renovatie. Met vakmanschap is houtrot van het corpus aangepakt en is Jezus voorzien van de nodige lagen weer-en-wind-lak. Het wit en groen op het kruis en dakje glimmen je weer tegemoet. Zowel het kruis als het corpus kunnen er de komende twintig jaar weer tegen. De plantenbak, altijd met bloemetjes, maakt het geheel af. Een mooi buurtinitiatief.

Bron: *Kapellen & wegkruisen, Hannie van Schijndel-Verhoeven en Netty van den Berg-Buckinx, 2003*

Foto uit Katholieke Illustratie 1 april 1933

Boxtel en Liempde: apart en toch samen

De geleerdste boer van Liempde

Door Hans de Visser †

Willem van Rulo was Minderbroeder-Kapucijn en woonde in zijn laatste jaren in het Kapucijnenklooster op de Korvelseweg te Tilburg. Hij werd op 7 oktober 1910 in Liempde geboren in de boerderij van zijn grootouders, Willem en Anna Maria Quinten - Vugts, die in de kom van het dorp stond. Precies tegenover de kiosk. In die tijd was Liempde nog in wijken ingedeeld. Het adres van zijn geboortehuis was toen 'het Dorp A 3'. Thans heet deze straat 'Barrierweg'. Hij overleed op 6 juli 2008 te Tilburg.

Leraar geschiedenis

Van 1939 tot 1969 was Van Rulo leraar geschiedenis op het kleinseminarie van de Kapucijnen. Om zijn vak aantrekkelijk te maken legde hij in zijn lessen niet zozeer de nadruk op allerlei jaartallen, waarin gebeurtenissen plaats hebben gevonden die van wereld- of landsbelang zijn geweest, maar meer op smeulige details die saai, historische feiten een menselijker kleur geven. Zijn gezonde nieuwsgierigheid en grote leeshonger in combinatie met een tikkeltje Liempdse humor en boerennuchterheid maakten hem geliefd bij zijn leerlingen.

Tijdens de laatste jaren van zijn leven ondervond ook Van Rulo de gebreken van de ouderdom. Zijn ogen waren zo slechts geworden dat hij alleen 'de koppen van de krant' nog kon lezen. "Helaas heb ik 'Het Brabants Centrum' moeten afzeggen", zei hij met spijt in zijn stem, "Het ging echt niet meer." Maar gelukkig was zijn geheugen nog steeds ijzersterk, smaakte de Hofnar nog prima en had zijn nieuwsgierigheid niets aan kracht ingeboet. Overdag stond bij hem de radio wel zo hard aan, dat geen enkel nieuwsberichtje hem ontging.

Opoe Quinten - Vugts

Nadat zijn vader en moeder, Hendrikus en Klara van Rulo - Quinten, waren getrouwd, trok het echtpaar in bij grootmoeder Quinten - Vugts en haar ongetrouwde zoon Christ. Zelf heeft Van Rulo zijn grootvader Quinten nooit gekend en hij vervolgde: "Mijn Opoe vertelde mij dat Opa gemeenteontvanger is geweest. Hij had nog op het seminarie 'Beekvliet' gestudeerd. De mensen zeiden dat hij 'de steek nog had opgehad'. Hij was de geleerdste boer van Liempde. In zijn tijd dan wel te verstaan.

En mijn Opoe, geboren in 1834, is 98 jaren oud geworden. Tot haar dood toe bleef zij helder van geest. Zij was enige tijd de oudste inwoner van de gemeente Liempde. Zij wist mij nog te vertellen, dat onze dorps

kerk in 1864 is afgebrand, en dat daarna de Liempdse mensen zondags naar Boxtel liepen om in de Sint-Petruskerk de heilige Mis van 5.00 uur bij te wonen. Die dienst had de Boxtelse pastoor extra ingevoegd en was speciaal voor de parochianen van Liempde bedoeld. Onze Liempdse pastoor was in die viering dan ook altijd de voorganger". Het bedrijf van zijn vader bestond uit 6 koeien voor de melkproductie en 2 varkens voor de slacht. Daar hoorde nog een akker en wat weiland bij. En dat was alles. In die tijd was het dus een 'doorsnee-boerderij', zoals die bedrijfjes in heel de Meierij waren te vinden.

Lagere Schooltijd

Willem van Rulo ging naar de openbare lagere school, omdat er voor de jongens in Liempde geen andere school was. Voor de meisjes was er toen al een rooms-katholieke school. "Toch waren onze drie onderwijzers praktiserend katholiek en baden wij een gebed voordat de les begon", wist hij zich nog goed te herinneren, "Ik vond het alleen heel vreemd, dat in ons leesboekje, afkomstig van Jan Ligthart, het voortdurend ging over 'een dominee'. Ik begreep niet waarom zo'n man werd genoemd, omdat er in die tijd in heel Liempde geen protestant was te vinden. In mijn tijd bestond op de Liempdse school 'het gebruik van de Sint-Thomasdag'. Wij, de schoolkinderen, probeerden dan de onderwijzers buiten de school te houden. Zij mocht pas naar binnen, wanneer zij had ingestemd met onze eisen, zoals voorlezen en vertellen. Terwijl wij intens bezig waren de juf buiten te sluiten, kwam meester C. Goossens, het hoofd van de school, naar ons toe. Uit was de pret. Zo hebben wij ook geprobeerd om voor onze juf de weg naar school te blokkeren door de straat bij de school onder water te zetten. Om beurten pompten wij water op uit de dorpspomp die op de speelplaats stond. Wij hadden al heel wat water over plein en straat laten lopen, totdat veldwachter, Piet Egeleers, hieraan een einde maakte. En de juf gaf gewoon les". Uit zijn schooltijd herinnerde Van Rulo zich ook nog, dat meester Goossens stierf. Willem van Rulo zat toen in de vijfde klas. Het duurde nog ruim één jaar voordat meester R. van Schijndel werd benoemd tot nieuwe Hoofd der school. Gedurende die vacature kreeg Van Rulo les van een zwakke leerkracht. "Hij kon ons niet afleren", zo omschreef de Kapucijn het slecht lesgeven van die onderwijzer. Toen Van Rulo naar het kleinseminarie van de minderbroeders-Kapucijnen ging, moest hij dan ook eerst de voorbereidingsklas, een soort bijscholingscursus, volgen.

Naar 'de lent' gaan

Ook schoot het hem nog levendig te binnen, dat hij eens, als kind, samen met zijn oudere neef naar de Boxtelse markt ging. "Wij noemden dat 'naar de lent gaan'. Wij gingen natuurlijk te voet. Onderweg maakte mijn neef mij duidelijk, dat ik moest afdingen bij een koop. 'De marktlui beginnen altijd teveel te vragen, als je iets wilt kopen', vertrouwde mijn neef mij toe, 'Bij iedere koop moet je onmiddellijk een lager bedrag noemen dan de koopman'. Met deze ernstige waarschuwing in mijn achterhoofd begon ik, met een dubbeltje op zak, langs de kramen te lopen", zo vertelde Van Rulo met pretogen. "Zodra ik een snoepkraam tegenkwam, vroeg ik hoeveel een kaneelstok kostte? De man zei: 'Vijf centen'. 'Dat is teveel', zei ik, 'ik wil er drie centen voor geven'. Werd die man ineens vreselijk boos op mij en zei: 'Vlegel, denk jij dat ik hier verkoop voor woekerprijzen. Scheer je weg'. Ik zette het op een lopen".

De plechtige communie

"Van mijn eerste communiefeest herinner ik mij alleen dat de zusters ons daarop hebben voorbereid", vervolgde Van Rulo zijn verhaal, "Dat werd bij ons thuis niet zo gevierd". Maar van zijn plechtige communie in de hoogste klas kon hij zich nog veel herinneren. Zo werden de kinderen die hun 'tweede communie' deden, door sommige winkeliers uitgenodigd om gratis wat soep te komen eten. Dat was natuurlijk zoiets als 'een spierinkje uitwerpen om een kabeljauw te vangen'. Bovendien mocht hij vlak vóór dit feest met zijn oom Christ mee naar Bortel. Bij Van Vlerken kocht zijn oom voor hem een horloge en betaalde daarvoor tien gulden. De neef heeft dat zakhorloge altijd gedragen, totdat hij het klooster inging. Toen gaf hij het aan zijn vader. Die heeft het heel zijn leven gedragen. Hij wist niet meer waar dat ding was gebleven.

Dat gaat naar Bortel toe

Om aan te geven dat er een nauwe relatie tussen Liempde en Bortel was, benadrukte hij: "Trouwens, niet alleen voor dat zakhorloge gingen wij naar Bortel. Wij deden, net als de meeste mensen in Liempde, altijd onze bijzondere boodschappen in Bortel. Voor huishoudelijke spullen gingen wij gewoon naar Liempdse winkeliers maar voor duurdere of bijzondere dingen gingen wij steeds naar Bortel en bij hoge uitzondering naar 's-Hertogenbosch. Naar Bortel liepen wij altijd.

Voor het vervolgonderwijs waren de Liempdse kinderen eveneens op Bortel aangewezen. In mijn jonge jaren vond iedereen in Liempde het vanzelfsprekend naar Bortel te gaan, wanneer men in ons eigen dorp niet terecht kon. Zo kwam voor de Liempdse gemeenschap het ziekenhuis op Duinendaal ook alleen in aanmerking om haar zieken naar toe te brengen".

Uitvaart in Liempde

En ter versterking van zijn bewering vulde Van Rulo aan: "En toen mijn moeder in 1929 ernstig ziek werd, werd dokter Hoek, wonende in Bortel, geroepen. Die zei: 'Klaar, je wordt zo mager'. In februari 1930 werd ik vanuit het kleinseminarie naar huis geroepen. Mijn moeder zei tegen mij: 'Ik zal het niet meemaken, dat je naar het klooster gaat'. Kort daarop is zij gestorven aan kanker en nam mijn zus, Maria (Miet) het huishouden op zich." Dat gebeuren riep bij hem herinneringen op aan enkele bijzondere gewoonten rond uitvaarten in zijn geboortedorp. In die tijd was het gebruikelijk in Liempde, dat een bepaalde buurman kruisdrager tijdens de uitvaart van een buurtbewoner was. Het was degene die - gezien vanuit het sterfhuis - aan de kant van de parochiekerk woonde. Hij droeg een houten kruis waarop de naam van de overledene stond geschreven. Hij liep dan voorop in de stoet. Andere burens waren aanzeggere en dragere van de kist. Vond de uitvaartdienst om 9.00 uur plaats, dan werd er gregoriaans gezongen; begon de uitvaart om 9.30 uur, dan werd er meerstemmig gezongen.

Op de fiets van Liempde naar Bortel

Van Rulo beëindigde zijn gesprek met de woorden: "Toen ik rond 1990 hoorde dat er in Liempde stemmen opgingen om als gemeente aan te willen sluiten bij Sint-Oedenrode, was ik stom verbaasd. In mijn jonge jaren lachten wij om het dialect van de Rooise mensen. Wij vonden hen een 'gekke' tongval hebben. Ons dialect kwam overeen met die van de Bortelaren en niet met die van de Rooise mensen. Bovendien gingen wij vanuit Liempde praktisch nooit naar Sint-Oedenrode. De verbindingsweg tussen die twee dorpen was zo abominabel slecht. Dat was een zandweg. Tussen Liempde en Bortel liep tenminste nog een verharde weg".

En hij besloot: "Als je nou toch eens goed nagaat, stelt de afstand tussen Liempde en Bortel niks voor; zeker niet, toen wij een fiets hadden. Volgens mij is ons dorp altijd op Bortel georiënteerd geweest".

Zittend van links naar rechts: Hendrikus van Rulo, (1872-1942) Klara van Rulo-Quinten (1872-1930) en Anna Maria Quinten-Vughes (1834-1932) Staand van links naar rechts: Willem van Rulo, (1910-2008) Miet van Rulo (1913-1945) en Christ Quinten (1870-1937) Foto omstreeks 1922 Liempde.

Gods wegen zijn ondoorgrondelijk

Door Christ van Eekelen

Eligius van den Aker

De verering van de Heilig Bloeddoeken begint met het bloedwonder enkele jaren voor 1380.

Priester Eligius van den Aker, bediener van het Heilig Geestaltaar in Esch, droeg de mis op in Boxtel en door onvoorzichtigheid of nalatigheid stootte hij tijdens het celebreren van de mis de kelk met witte wijn om. Er werden direct rode vlekken zichtbaar op het corporale en altaardwaal. Daarna probeerde hij uit schaamte de doeken uit te wassen in de put aan de rivier de Dommel. De rode vlekken bleven echter duidelijk zichtbaar. De priester verborg de doeken en pas op zijn sterfbed heeft hij bekend gemaakt wat er destijds was gebeurd en waar de doeken zich bevonden.

Wat zijn dat, altaardoeken?

In het Latijn corporale. Het corporale is een witte linnen doek waarop in de Katholieke kerk tijdens de mis de gaven van brood en wijn worden geplaatst. Omdat deze gaven volgens de katholieke theologie tijdens de consecratie veranderen in het Lichaam en Bloed van Christus, heet deze doek corporale, wat zoiets betekent als: "Daar waar het Lichaam op wordt gelegd." Een altaardwaal of dwaal is een wit linnen doek dat over het altaar wordt gespreid en er aan beide zijden van ahangt. Deze dwaal staat symbool voor de lijkwade waarin het lichaam van Christus werd gewikkeld. De altaardoek is het corporale en de altaardwaal is de mappa.

Twee doeken

In de eerste helft van de 17e eeuw werden in Boxtel beide doeken vereerd, het corporale (de altaardoek) en de mappa (altaardwaal). Alleen van het corporale weten we zeker dat deze al vanaf

1380 werd vereerd. Beide doeken werden in 1652 naar Hoogstraten gebracht. In 1924 kwam het corporale terug naar Boxtel. De andere doek, de altaardwaal, die de duidelijkste rode vlekken heeft, bleef achter in Hoogstraten. Het corporale wordt in gevouwen toestand bewaard. Een klein stukje van deze doek wordt ook nog bewaard in een reliekhouders in Hoogstraten.

Mappa en corporale bleken in 1924 aan elkaar bevestigd te zijn. Op 12 juni van dat jaar werden ze van elkaar losgeknipt.

Tachtigjarige Oorlog

Na 1380 komen duizenden pelgrims naar Boxtel ter bedevaart. Gedurende de Tachtigjarige Oorlog, die duurde van 1568 tot 1648, wordt de Boxtelse kerk echter niet meer veilig gevonden voor de H. Bloeddoeken. De doeken verblijven meerdere keren in 's-Hertogenbosch en na 1629 zijn de doeken enige tijd in Boxtel ondergebracht in kasteel Stapelen. Alleen voor de processie kwamen de doeken naar de St. Petruskerk.

Overbrenging van de doeken naar Hoogstraten

Om de H. Bloeddoeken veilig te stellen in de katholiek gebleven Zuidelijke Nederlanden, werd in de maand mei van 1652 in een contract tussen Ambrosius van Horne, baron van Boxtel, en de geestelijke en burgerlijke overheden van Hoogstraten overeengekomen dat de relieken in tijdelijke bewaring zouden worden gegeven aan Hoogstraten.

Boxtel wil de H. Bloeddoeken terug van Hoogstraten

Na het vertrek van de H. Bloeddoeken uit Boxtel probeerden veel pelgrims, ondanks de strenge politie maatregelen van het protestantse bewind, op de bedevaartsdagen de Sint-Petruskerk te benaderen. Tot op het einde van de 19e eeuw bleef er een stille bedevaart bestaan. De pelgrims wandelden al biddend van de Sint-Petruskerk naar de plaats bij de Dommel waar Eligius van den Aker de H. Bloeddoeken had gewassen, om vervolgens via het kasteel van Stapelen, waar de doeken mogelijk een tijdje bewaard bleven, terug te gaan naar de Sint-Petruskerk. Sinds de hervormers de Sint-Petruskerk in 1649 in gebruik hadden genomen, moesten de katholieken genoeg nemen met schuilkerkjes en schuren om eucharistie te vieren.

Die toestand bleef duren tot aan de komst van de Fransen. Omstreeks 1800, onder het bewind van Napoleon, kregen de katholieken hun kerk terug. Het kerkgebouw was evenwel zo beschadigd dat het tot 1827 duurde voordat de kerk volledig was gerestaureerd. Langzaam ging nu bij de bevolking de wens groeien om de H. Bloeddoeken terug in hun midden te

hebben. De eerste pogingen daartoe dateren uit de eerste helft van de 19e eeuw.

De Boxtelse gemeenschap wilde genoeg nemen met het bezit van één van de H.-Bloeddoeken (mappa of corporale) en zou dan afstand doen van alle aanspraken op het andere doek. In die zin kwam eindelijk een akkoord tot stand. De H. Congregatie der Riten in Rome bekrachtigde het akkoord en verleende toelating om het corporale van Hoogstraten naar Boxtel te brengen. Dit besluit dateert van 3 april 1924. Er heerste een onbeschrijflijke vreugde in Boxtel bij het vernemen van het nieuws.

Datum van terugkomst

Met Hoogstraten werd overeengekomen dat het corporale op een gewone dag in de week zou worden opgehaald, en wel op donderdag 12 juni 1924, dat was drie dagen vóór Drievuldigheidsondag. Het corporale zou dan enige dagen in de Heilig Hartkerk verblijven om vervolgens op Drievuldigheidsondag, 15 juni, plechtig naar de Sint- Petruskerk te worden overgebracht.

H. Bloedschrijn

Om de H. Bloeddoek waardig in processie te kunnen rondragen, liet het H. Bloedcomité in 1924 een verguld koperen schrijn gieten. Het zou voor het eerst worden gebruikt in de stoet die de H. Bloeddoek op 12 juni begeleidde van het station naar de Heilig Hartkerk.

Het corporale werd, gesloten in een uit goudbrokaat vervaardigde, met fijn naaldwerk versierde beurs of bursa, in die reliëfschrijn geplaatst. De bursa dateert eveneens uit 1924. Iets later werd een koperen draagbaar aangeschaft.

Het terughalen van de H. Bloeddoek

Eindelijk was de dag aangebroken. Niet minder dan 528 mannen spoedden zich in de morgen van donderdag 12 juni 1924 naar het station om per extra trein via Tilburg naar Turnhout af te reizen en vandaar met twee extra trams Hoogstraten te bereiken. Het was uitsluitend een mannenaangelegenheid, vrouwen kwamen er in die tijd nog niet aan te pas bij dergelijke gelegenheden. De nauwkeurig opgestelde lijst van deelnemers is nog aanwezig in het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC).

Overbrenging naar de Sint Petruskerk

Voor het station van Boxtel werden de pelgrims met de H. Bloeddoek opgewacht door een enthousiaste menigte. De nieuwe schrijn met het corporale werd op een met bloemen versierde baar naar de Heilig Hartkerk gedragen. Draggers van de baar waren de pastoors Spierings, Eras, Kluijtmans (Liempde) en Van Duren (Esch).

Het was een feest voor heel Boxtel; alle werkelijke of vermeende tegenstellingen tussen "t durp" en "Brukelen" werden opzijgeschoven.

De parochiekerk van het H. Hart was volop ingeschakeld. Daar werd de blijde dag besloten met een feestelijk Te Deum en een hartelijk woord van pastoor Eras.

Het corporale werd in de Heilig Hartkerk bewaard tot zij op zondag 15 juni 1924, na ongeveer 275 jaar, naar de Sint-Petruskerk werd teruggebracht.

Coronavirus

Er zijn weinig redenen geweest om de H. Bloedprocessie, die anno 2020 al zeshonderdveertig jaar bestaat, af te gelasten. Oorlogen en slechte weersomstandigheden kunnen we ons nog wel voorstellen.

Maar wie heeft er ooit aan gedacht dat de processie niet door zou kunnen gaan vanwege een virus, een coronapandemie? Gods wegen zijn ondoordringelijk!

Indien onbestelbaar:
De Houtbreker 23, 5283 ME Boxtel

U wilt een stukje schrijven!

U mag zelf ook kopij aanleveren voor een van de volgende nieuwsbrieven. Lever uw tekst aan als Word-bestand en voeg daar eventuele foto's bij.

Colofon

WEBSITE: www.heemkundeboxtel.nl

BEELDBANK: www.beeldbankboxtel.nl

FACEBOOK: www.facebook.com/heemkundeboxtel

VOORZITTER:

Henk van Beers

E-mail: voorzitter@heemkundeboxtel.nl

PENNINGMEESTER:

Nellie van den Brandt-Boselie

E-mail: penningmeester@heemkundeboxtel.nl

Rek.nr.: NL79 RABO 0128712880

t.n.v. Heemkundekring Boxtel

SECRETARIS EN LEDENADMINISTRATIE:

Christ van Eekelen

De Houtbreker 23

5283 ME Boxtel

Telefoon: 0411-675818

E-mail: secretaris@heemkundeboxtel.nl

REDACTIE:

Christ van Eekelen

Hanneke van der Eerden

E-mail: redactie@heemkundeboxtel.nl

Van Lamsweerdestraat

Door Christ van Eekelen

Je vindt deze straat tussen de Van Beekstraat en Sint-Severusstraat in de wijk Selissen.

De straat is vernoemd naar Franciscus Gerhardus Adolphus Reinerus baron van Lamsweerde, burgemeester van Boxtel. Hij is geboren in Zutphen op 17 januari 1839. Hij is de vierde telg uit een oud adellijk geslacht. Zijn vader is Josephus J.G.F baron van Lamsweerde (1795-1875), zijn moeder, Clara M.J.G barones van Goltstein van Hoekenburg (1806-1867). Op 25 juni 1878 trouwt Franciscus te Nijmegen met Maria Eugenia Antonia Oliviera Victoria barones van Hacfort tot ter Horst. Franciscus van Lamsweerde wordt in 1875 tot burgemeester van Boxtel benoemd. Hij volgt Hendrikus van de Ven op. Zijn ambtsperiode zal 16 jaar duren van 1875 tot 1891. Van 1877 tot 1880 is hij tevens burgemeester van de buurgemeente Haaren. Hij krijgt vijf kinderen. Zijn eerste dochter, geboren in 1879 wordt maar 8 maanden oud.

Zijn tweede dochter, Josepha Victoria Alexandra Francisca Maria barones van Lamsweerde, geboren in 1880, trouwt in 1906 met Hubert Raphaël Maria Theodorus ridder de van der Schueren. Zijn zoon Franciscus Carolus Josephus Antonius Maria baron van Lamsweerde wordt in 1882 te Boxtel geboren en trouwt in 1910 met Mathilde Henriette Louise Maria van Rijckevorsel van Kessel. In 1884 wordt in Boxtel dochter Victoire Maria Frederica Francisca Ignatia barones van Lamsweerde geboren. En op 10 september 1884 komt Claire Marie Henrietta Francisca barones van Lamsweerde in Boxtel levenloos ter wereld.

Van het overlijden van het kind wordt natuurlijk aangifte gedaan bij de ambtenaar van de burgerlijke stand en dat is de burgemeester. Uit de akte blijkt, dat de aangifte van overlijden wordt gedaan door Johannes Henrikus van de Sande, klerk van beroep en Petrus Westenburger, veldwachter. De aangifte wordt gedaan voor burgemeester Van Lamsweerde.

Een vreemde situatie als je begrijpt, dat twee 'vreemden' je komen vertellen, dat jouw dochter is overleden, een akte opmaakt en die samen met de aangevers voor waarheid ondertekent.

Nog steeds is het prachtige familiegraf van burgemeester Van Lamsweerde, die op 23 maart 1891 in Boxtel overlijdt, te vinden op het kerkhof van de Sint Petrusbasiliek.

Waarom juist deze straat naar een burgemeester van adel is vernoemd is mij een raadsel. De straat is amper 60 meter lang en heeft maar één huisnummer; nr. 1.

Burgemeester baron van Lamsweerde zou zich in zijn graf omdraaien als hij hier weet van had.